

دانشگاه علوم پزشکی و توان بخشی

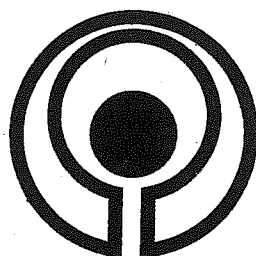
مقدمه ای بر نوروپسیکولوژی

(پی- روانشناسی)

تألیف : دکتر فرید فدایی

دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی

مقدمه‌ای بر نوروپسیکولوژی (پی-روان شناسی)

مؤلف

دکتر فرید فدائی استادیار دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی

فدایی، فرید، ۱۳۳۱-

مقدمه‌ای بر نوروپسیکولوژی: (پی-روان شناسی) مؤلف فرید فدائی. - تهران:
دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی، ۱۳۷۷.

۱۶۵ ص.: مصور.

ISBN 964-6518-09-5 ریال ۲۵۰۰

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیپا (فهرست نویسی پیش از انتشار).
کتابنامه: ص. [۱۶۱] - ۱۶۵.

۱. روانشناسی عصبی. - الف. دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی.

ب. عنوان. ج. عنوان: نوروپسیکولوژی: پی-روان شناسی. د. عنوان: پی-روانشناسی.

۶۱۲/۸

م ۴ ف / ۳۶۰ QP

۹۳۳۸-۷۷م

نام کتاب: مقدمه‌ای بر نوروپسیکولوژی (پی-روان شناسی)

مؤلف: دکتر فرید فدائی

طراح جلد: کامران نجف‌زاده

ناظر چاپ: ابوالفضل نوروز

امور کامپیوتری: محبوبه ولی‌الهی

چاپ و صحافی: آبان

لیتوگرافی: آریا

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۷۷

تیراژ: ۲۵۰۰ نسخه

شماره شابک: ۹۶۴-۶۵۱۸-۰۹-۵

ناشر: انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی

آدرس: اوین-روبروی دانشگاه شهید بهشتی-دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی

صندوق پستی: ۱۵۴-۱۵۶۵۵

مقدمه ریاست محترم دانشگاه	۱
مقدمه مؤلف کتاب	۲
بخش نخست - مفاهیم نظری و بنیانهای تجربی	۴
فصل یکم - مقدمه و تاریخچه	۵
فصل دوم - سازمان‌بندی مغز	۲۱
فصل سوم - پی‌روانشناسی و موضوع‌یابی کارکرد شناختی	۲۹
فصل چهارم - پی‌روانشناسی و اختلالات ادراک و عمل، حافظه، شخصیت و هیجان	۴۴
فصل پنجم - جنبه‌های نوروفیزیولوژیک روانپزشکی	۵۳
فصل ششم - اندیشه و زبان از دیدگاه پی‌روانشناسی	۶۴
فصل هفتم - بینایی از دیدگاه پی‌روانشناسی	۸۳
فصل هشتم - آسیب‌شناسی روانی و پی‌روانشناسی ادراک چهره انسان	۹۲
بخش دوم - کاربردهای عملی پی‌روانشناسی	۱۰۴
فصل نهم - ارزیابی پی‌روانشناسی	۱۰۵
فصل دهم - رویکرد ارزیابی پی‌روانشناختی	۱۱۱
فصل یازدهم - موضوعاتی که بر تفسیر آزمون پی‌روانشناختی تأثیر می‌گذارد	۱۲۱
فصل دوازدهم - روندهای ویژه آزمون پی‌روانشناختی	۱۳۷
فهرست منابع	۱۶۱
معرفی مؤلف	۱۶۶

شکل ۱ - نواحی گوناگون برودمان که برحسب شماره در سطح میانی قشر مغز	
انسان مشخص شده‌اند.....	۲۰
شکل ۲ - مداربندی زبان در قسمت پرسیلوین.....	۳۸
شکل ۳ - نوشتن تکراری گروهی در ضایعات قطعه پیشانی مغز.....	۱۱۷
شکل ۴ - آزمون ۱۵ ماده‌ای جهت بررسی تمارض.....	۱۲۸
شکل ۵ - مدل سامانه‌های چندگانه متعامل حافظه.....	۱۴۸

مقدمه مؤلف کتاب

پزشکی در همه دورانها در ایران اهمیت فراوان داشته است. ایران در کنار یونان، هندوستان، مصر، چین و ژاپن از هزاران سال پیش صاحب مکاتب پزشکی بوده است و به ویژه بین پزشکی ایران با یونان و هندوستان، با توجه به مبدأ مشترک آریایی پیوستگی فراوان وجود داشته است. گرچه رویدادهای سهمگین تاریخی بسیاری از منابع گذشته را از بین برده است لیکن از اندک مایه باقیمانده نیز پژوهشگران منصف به پیشگامی ایرانیان در پزشکی، چه جسمی و چه روانی، اذعان دارند. به ویژه آنکه در همه اعصار، پرتوی خداجویی، دانش را در ایران فروغی یگانه می بخشیده است.

خیلی پیشتر از مکاتب پزشکی یونان، مکتب پزشکی زرتشت یا مزدیسنا در ایران پای گرفت که خاستگاه آن در آذربایجان بود و در آن درمان از طریق مذهب آموخته می شد. واژه پزشک، جداسازی موهومات از درمان، و واگذاری درمان به پزشکان یادگار این مکتب است.

یکصد سال پس از زرتشت، مکتب پزشکی هگمتانه توسط یکی از شاگردان او بنا شد. به نوشته پلوتارک تاریخ نگار یونانی، در این مکتب که وی شخصاً آن را دیده بود، پزشکان افزون بر پزشکی، فلسفه، نجوم و جغرافیا هم می آموختند.

در ایران باستان پزشکان به سه گروه بزرگ تقسیم شده بودند:

۱- گیاه پزشک که با دارو به درمان می پرداخته است.

۲- کارد پزشک که همان جراح امروزی است.

۳- منتره پزشک که با روشهای روان شناختی بیماران روانی را درمان می کرد و همان روان پزشک امروز است.

در این مورد منابع متعدد تاریخ پزشکی از جمله کتاب ارزشمند تاریخ طب در ایران تألیف دکتر محمود نجم آبادی حاوی اطلاعات فراوانی است.

از آن زمان که آیین الهی اسلام در ایران پذیرفته شد حرکت دانش نیز سرعتی دیگر یافت. نامهای آشنای طبری، رازی، اهوازی، ابن سینا، اسمعیل جرجانی و صدها نام دیگر از ارزش و پایه بلند پزشکی علمی و تجربی در ایران و اسلام حکایت دارد و در این قول اتفاق هست که بیشتر پزشکان نام آور تمدن اسلام را ایرانیان تشکیل داده‌اند. این پزشکان که از چشمه معرفت اسلامی نوشیده‌اند تنها به جسم اکتفا نکرده بلکه جان را نیز هدف دانسته‌اند و از حیات صرف به شعور ژرف راهی جسته‌اند:

خور و خواب و خشم و شهوت، شعب است و جهل و ظلمت

حیوان خـبر ندارد ز جهان آدمیت

به هر حال دانش پزشکی ایران باستان که در پرتو اسلام رونقی بسزا یافته بود در چند صد سال گذشته دچار فتور شد و این امر هر چند سبب تأسف است لیکن باعث تعجب نیست که موجبات آن فراوان، اما بیرون از حوصله این مقال است. به هر جهت امید می‌رود همانگونه که ایران عزیز همیشه همایگونه و ققنوس‌وار از میان خاکستر خویش دیگر بار جوان به جهان پای می‌نهد، دورانهای بزرگی ایران تجدید شود و بپاید. البته این ممکن نیست جز آنکه دیگر بار در فروغ خداشناسی به خویشتن باور داشته باشیم و بدانیم خواستن، توانستن و دانایی توانایی است.

تجربه بیست سال گذشته به ما می‌آموزد که می‌توان به خود اتکا کرد و به پیشرفت رسید بی‌آنکه چشم به دست بیگانگان داشت:

کهن خرقه خویش پیراستن به از جامه عاریت خواستن

البته ارتباط علمی و برخورداری از یافته‌های دیگران در حد مناسب نیز مورد انکار نیست و در برخی علوم ناگزیر به استعانت از غیر هستیم تا آنکه به یاری حق تعالی از نوآموزی به استادی برسیم و این جز با قبول زحمت میسر نیست و به رایگان ممکن نمی‌شود:

مزد آن شب زنده‌داریهای عهد عاشقیست

این دل روشن که در پایان کارم داده‌اند

اما در باب کتاب حاضر، خدای را سپاس می‌گزارم که توفیق عرضه‌ی نهمین کتاب علمی در زمینه‌ی پزشکی و روان‌شناسی را برایم فراهم آورد تا سهمی ناچیز را از دین خود به میهن کهن ادا کرده باشم.

هر چند امروز نوروپسیکولوژی (که معادل فارسی آن را پی - روان‌شناسی قرار داده‌ام) اصطلاحی آشنا به نظر می‌رسد اما در واقع از عمر این واژه و نظام علمی مسمی به آن بیش از چند دهه نمی‌گذرد. البته علاقه به یافتن جایگاه کارکردهای روانی ریشه‌ای بس کهن دارد که در کتاب به تفصیل آورده‌ام لیکن نوروپسیکولوژی نوین تنها از دو دهه پیش به عنوان یک نظام علمی بین رشته‌ای تثبیت شده است و هدف آن نیز اکنون از یافتن جایگاه کارکردهای روانی در مغز بسی فراتر می‌رود.

در حال حاضر این دانش ضمن اینکه با روان‌شناسی، پی‌شناسی، روان‌پزشکی، زبان‌شناسی، کالبدشناسی و فیزیولوژی مرتبط است اما نظامی مستقل به شمار می‌رود. در دهه گذشته به نظر می‌رسید پیشرفت‌های فناوری در نمایش ساختار و کارکردهای مغز در سلامت و بیماری از اهمیت این علم بکاهد، اما چنین نشد و در عمل دیدیم نیاز به نوروپسیکولوژی جهت بررسی کارکردهای مغز و دگرگونیهای آن در اثر بیماری و تأثیر زمان یا اقدامات درمانی، روز بروز افزون‌تر شد.

از آنجا که پی - روان‌شناسی، ضمن کارایی بالا و دقت زیاد، نیاز به فناوری پیشرفته پزشکی و مهندسی را که یکی از مشکلات و معضلات بهداشتی، درمانی و توان‌بخشی کشورهای روبه پیشرفت از جمله ایران است می‌کاهد، از اهمیت بیشتری نیز برای ما برخوردار می‌شود و استفاده از آزمونهای پی - روان‌شناختی هزینه‌های وارد کردن، تعمیرات، و خدمات فناوریهای وابسته به غرب را به حداقل کاهش می‌دهد.

کتاب حاضر نخستین کتاب در این زمینه است و با وجود آنکه عنوان فروتنانه مقدمه‌ای بر پی - روان‌شناسی به آن داده شده است اما مباحث نظری و بنیادهای علمی و تجربی و مسائل بالینی نوروپسیکولوژی همراه با کاربردهای عملی آزمونه‌ای پی - روان‌شناختی به صورتی دقیق در آن مورد بحث قرار گرفته است، هر چند اذعان دارم این کتاب گام نخست برای دانشجوی و دانش‌آموخته علوم عصبی - رفتاری در جهت آموختن پی - روان‌شناسی است. امید است این خدمت مقبول صاحب‌نظران و علاقمندان قرار گیرد.

دکتر فرید فدائی

استادیار گروه روان‌پزشکی دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی
و معاون آموزشی - پژوهشی مرکز آموزشی - درمانی روان‌پزشکی رازی

۱۳۷۷/۴/۶

به نام خدا

مقدمه ریاست دانشگاه

نوروپسیکولوژی یا پی - روان شناسی، دانش نوینی است که در عرض مدت کوتاه، گستردگی و کاربرد فراوان یافته است و اکنون از ابزارهای مهم تشخیصی و ارزیابی در علوم عصبی - رفتاری به شمار می رود.

وجود گروههای مختلف آموزشی مرتبط با علوم عصبی رفتاری در دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی، از جمله گروه روان پزشکی، گروه روان شناسی (در سطوح کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکترای روان شناسی بالینی)، گروه فیزیوتراپی، گروه کار درمانی (در سطوح کارشناسی و کارشناسی ارشد) از نیاز فراوان به داشتن کتاب درسی در زمینه نوروپسیکولوژی حکایت می کرد لیکن جای کتابی به زبان فارسی در این زمینه کاملاً خالی بود. خوشبختانه کتاب "مقدمه ای بر پی - روان شناسی" تألیف آقای دکتر فرید فدائی برآورنده این نیاز علمی و آموزشی است.

دقت نظر و وسعت معلومات و پشتکار آقای دکتر فرید فدائی، استادیار گروه روان پزشکی دانشگاه در تألیف این کتاب ارزنده بر مبنای منابع متعدد و نو و تجربه و پژوهش شخصی مورد تقدیر است.

یقین دارم این کتاب مورد استقبال و استفاده متخصصان و دانشجویان دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی و سایر مجامع علمی که تاکنون از داشتن چنین کتاب نفیسی بی بهره بودند قرار خواهد گرفت.

دکتر محمدتقی جغتایی

رئیس دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی

بخش نخست

مفاهیم نظری و پشیانه‌های تجربی

فصل یکم

مقدمه و تاریخچه

تعریف

ساده‌ترین تعریف پی-روان‌شناسی (نوروپسیکولوژی)^(۱) عبارتست از علمی که به جستجوی خاستگاه فرایندهای عالی ذهنی در دستگاه عصبی مرکزی می‌پردازد. از نظر تاریخی نخستین پیشینه پی-روان‌شناسی را می‌توان در مبحث موضع یابی^(۲) مغز جستجو کرد، یعنی یافتن جایگاه یک کارکرد روانی همچون هوش یا حافظه در مغز.

شاید حوالی سده شانزدهم میلادی را بتوان سرآغاز کوشش برای موضع‌یابی مغز به مفهوم امروزی آن به شمار آورد. لیکن این امر تاریخچه‌ای بس کهن‌تر از این دارد. مطابق عقاید بسیار قدیمی، سازواره^(۳) انسان از دو جزء بنیادی تشکیل می‌شود. یکی بدن مادی و دیگری روان غیرمادی یا روح. این باورها چنان ژرف در زبان ما جای گرفته است که حتی اگر اعتبار آنها را به دیده تردید بنگریم، هنوز به تأثیر خود بر اندیشه ما ادامه می‌دهد. در اندیشه نخستین بشر، هیچ افتراق قاطعی بین بدن مادی و روان غیر مادی وجود نداشت. چنین اندیشه می‌شد که بدن بخش قابل لمس و قابل دید سازواره را تشکیل می‌دهد در حالی که روح، معادل است با هوای لمس نشدنی و نادیدنی که با هر نفس به بدن وارد می‌شود.

در اصل دو کارکرد عمده به روان نسبت داده می‌شد:

الف- توانایی بخشیدن زندگی و حرکت به بدن

ب- نیرویی برای ایجاد تجربیات آگاهانه و اندیشه در آن

در قرن هفدهم میلادی، دکارت فیلسوف فرانسوی این امر را منکر شد که کارکرد زندگی بخش به روان تعلق دارد. طبق نظر او اصل زندگی بخش، جزئی از جهان مادی بود، تنها فعالیت روان عبارت بود از مایه اندیشه آگاه شدن. بدینسان روان دیگر روح نبود؛ روان در زبان فرانسه به CONSCIENCE و در انگلیسی به MIND تبدیل شد. در زبان آلمانی واژه GEIST که مورد استفاده است هنوز